

Nr 324.

Av herr **Westman m. fl.**, i anledning av *Kungl. Maj:ts proposition angående inrättande av statens hantverkslånefond m. m.*

Genom proposition nr 177 till innevarande års riksdag har Kungl. Maj:t förelagit riksdagen att

dels besluta, att en särskild statlig lånefond, benämnd »statens hantverkslånefond», skall inrättas, från vilken fond — som skall förvaltas av statskontoret — må av kommerskollegium beviljas lån åt idkare av hantverk och därmed jämförlig mindre industri för anskaffande av arbetsmaskiner, motorer eller andra dyrbarare arbetsredskap (maskinanskaffningslån) och till rörelsekapital (förlagslån) i huvudsaklig överensstämmelse med de i det vid propositionen fogade statsrådsprotokollet angivna grunder,

dels besluta såsom kapital till nämnda fond överföra de tillgångar, som vid ingången av budgetåret 1936/1937 förefinnas å lånefonden för befrämjande av hantverk och därmed jämförlig mindre industri samt å lånefond för ackordslån och förlagslån åt hantverkare,

dels medgiva, att vad som vid sagda tidpunkt återstår oanvänt av utav riksdagen beviljat anslag för kapitalökning å sistnämnda fond må tagas i anspråk såsom kapitalökning å den nya lånefonden,

dels ock medgiva, att för lån, beviljade ur lånefonden för ackordslån och förlagslån åt hantverkare, må i särskilda fall beviljas utsträckning av tidigare fastställd amorteringstid intill högst tio år från lånets lyftande.

Till grund för detta förslag ligger en framställning i ämnet den 31 januari 1936 från kommerskollegium, vilken framställning föranletts av en skrivelse den 31 oktober 1935 till Kungl. Maj:t från styrelsen för Sveriges hantverksorganisation.

I sin berörda skrivelse har nämnda styrelse anfört:

»Frågan om hantverkets kapitalförsörjning har under årtionden sysselsatt hantverkarna och hantverkets organisationer. Denna fråga har ock vid åtskilliga tillfällen varit föremål för statsmakternas intresse. Redan år 1910 inrättades sålunda statens hantverkslånefond för utlämnande av lån till hantverkare för inköp av maskiner och andra dyrbarare arbetsredskap. Även har från hantverkets håll framställning tidigare gjorts om inrättande av en allmän statlig förlagslånefond för hantverkare, dock utan att denna framställning ledde till något positivt resultat. Såväl i motioner i riksdagen som i samband med statliga utredningar ha gång efter annan påvisats hantverkets kreditsvårigheter, med yrkande att åtgärder skulle vidtagas för tillgodoseende av hantverkets kreditbehov. Svårigheterna för hantverkarna att erhålla för

rörelsen nödigt driftskapital ha de senaste åren undan för undan skärpts. De dåliga tiderna ha givetvis inom hantverket såväl som inom andra områden inverkat menligt på kapitalbildningen. Härtill kommer att de senaste årens utveckling å det tekniska området föranlett, att inom hantverksföretagen ökade kapitalmedel kommit att bindas i de fasta anläggningarna, arbetsmaskiner, redskap m. m., varför mindre blivit över till rörelsekapital. Även torde det moderna näringslivet överhuvud ställa anspråk på ökade rörelsemedel. Den skärpta konkurrensen har gjort, att från allmänhetens sida ökade fordringar kommit att ställas i fråga om såväl lagerhållning som lämnande av krediter. För hantverkarna själva har det däremot ofta stött på hinder att erhålla erforderlig kredit. Från affärsbankernas sida har intresse saknats för kreditgivning åt de mindre företagen. I den mån krediter där erhållits, ha dessa varit kortfristiga och huvudsakligen utgjorts av betungande växelengagemang. Vid diskontering av kundväxlar har ofta tillämpats den praxis att vederbörande icke utfått mer än en del av växelbeloppet, medan återstoden spärrats å giro.

I de strävanden, som de senaste åren pågått för hantverkets befrämjande och utveckling, har det ock för hantverkets målsmän framstått såsom ett önskemål av stor vikt och betydelse, att anstalter kunde träffas för möjliggörande av mera långfristig kredit för utövare av hantverk och småindustri till rimlig ränta.

Enligt Styrelsens mening skulle ifrågavarande lånefond med fördel och utan nämnvärda ändringar i fråga om organisationen av låneverksamheten kunna läggas om till en allmän statlig förlagslånefond för hantverk och småindustri. Styrelsen vill i detta sammanhang erinra om de ändrade bestämmelser, som utfärdats beträffande den statliga kreditverksamheten till förmån för jordbrukare.

Låneverksamheten torde såsom hittills böra omhänderhavas av Kommerskollegium. Beträffande den närmare utformning av de nya bestämmelser, som komma att bli erforderliga härför, är Styrelsen icke i tillfälle att framlägga förslag. Styrelsen vill dock uttala, att verksamheten enligt Styrelsens mening bör grundas å sunda ekonomiska principer. Härigenom torde ock de bästa garantier erhållas mot förluster å verksamheten. Framför allt vill Styrelsen dock understryka vikten av att verksamheten icke lägges så, att den för hantverket blir mera till skada än till nytta. Angeläget är att långivningen icke skötes så, att genom lån åt ett företag vållas menliga verkningar för andra företag. I första hand torde sålunda böra tillses, att lån endast utlämnas till sådana företagare, som ha tillräckliga yrkeskvalifikationer och förutsättningar i övrigt för att kunna bedriva sin rörelse. Som regel synes böra gälla, att lån icke beviljas andra än sådana företagare, som under viss, icke alltför kort tid, förslagsvis minst tre år före ansökningstillfället, bedrivit sin rörelse. Endast i sällsynta undantagsfall synes böra ifrågakomma, att lån utlämnas för startande av rörelse eller för nystartade företag. Att omnämna är i detta sammanhang, hurusom det inom hantverket ingalunda är ovanligt, att personer efter anställning inom yrket för kortare tid etablera

sig såsom egna företagare för att därefter, om rörelsen går mindre väl eller bättre utkomstmöjligheter yppa sig å annat håll, återgå till tidigare anställning inom facket och nedlägga den egna rörelsen. Svårigheterna i dylika fall att utöva kontroll över vederbörande ligga i öppen dag.

Av vikt är vidare, att lån icke utlämnas till sådana företag, beträffande vilka grundad anledning är att antaga, att företaget bedriver osund prispolitik eller eljest gör sig skyldigt till en på mindre hållbar kalkylation grundad prissättning till förfång för andra företagare i branschen. Då i förekommande fall lånebehovet kan förmodas vara förorsakat av en tack vare dylik prispolitik erhållen, i förhållande till företagets kapitalresurser alltför högt uppdriven omsättning, bör enligt Styrelsens mening detta utgöra hinder för beviljande av lån. Överhuvud torde vara lämpligt att föreskrifter lämnades om viss proportion mellan lånebeloppets storlek och det i rörelsen nedlagda egna kapitalet. Lånebeloppet torde vidare böra såsom enligt nu gällande bestämmelser anpassas efter årsomsättningen i rörelsen.

Beträffande förfarandet i låneärendena synas några förändringar av bestämmelserna i stort sett icke erforderliga. Av flera orsaker är det önskvärt, att ansökningshandlingarna remitteras till Sveriges Hantverksorganisation för att bereda organisationen tillfälle avge yttrande. Detta förfaringsätt har hittills praktiserats i fråga om ackords- och förlagslånehandlingar.

Ändrade föreskrifter ifrågasättas icke i fråga om de säkerheter, som skola ställas för lån ur fonden. Ej heller påyrkas av Styrelsen ändrade bestämmelser angående amorteringstid och räntefot för de lån, som komma att i fortsättningen utlämnas. Då emellertid för de lån, som under de gångna krisåren utlämnats, nog i åtskilliga fall torde komma att för låntagarna uppstå svårigheter att inom den föreskrivna lånetiden, sju år, till fullo inlösa lånen, vill Styrelsen föreslå, att möjligheter beredas vederbörande myndighet att i ömmande fall medgiva utsträckning av amorteringstiden utöver denna tid. Styrelsen vill i detta sammanhang erinra om att beträffande de lån, som av Kungl. Maj:t (socialdepartementet) utämnats till olika företag ur anslaget till lån till främjande av enskild företagsamhet amorteringstiden i regeln satts till tio år.»

Styrelsens förslag har i huvudsak blivit tillstyrkt av kommerskollegium.

Frågan om förlagslån åt småindustriidkare och hantverkare hade innan kommerskollegium avgav sin berörda framställning upptagits av Sociala Jordutredningen i dess den 12 december 1935 avgivna betänkande med förslag till åtgärder för att bereda ökade möjligheter för den mindre bemedlade befolkningen på landsbygden att förena småbruk med hemindustri, hantverk, hemslöjd, pälsdjursuppfödning m. m.

Efter redogörelse för Styrelsens för Sveriges hantverksorganisation ovan återgivna skrivelse anförde Sociala Jordutredningen i sitt betänkande följande:

»Sociala Jordutredningen vill giva sin anslutning till förslaget att taga ifrågavarande medel i anspråk för att tillgodose småindustriens och hantverkets normala lånebehov. Enligt Sociala Jordutredningens mening böra emeller-

tid lån såsom regel utgå jämväl för igångsättande av ny rörelse och såsom hjälp för utvecklande av nystartade företag. Om Sociala Jordutredningens förslag beträffande ökning av landsbygdens försörjningsmöjligheter skola kunna genomföras, erfordras givetvis lånemöjligheter framför allt till nya småföretagare. Någon fara för att lån härigenom kunna komma att utlämnas till sådana företagare, som ej hava tillräckliga yrkeskvalifikationer och förutsättningar i övrigt för att bedriva sin rörelse, torde ej behöva uppstå. Det är nämligen givetvis meningen, att den statliga hjälpen skall komma endast sådana personer till godo, som efter noggrann prövning befinnas hava tillräckliga kvalifikationer för att kunna livnära sig på yrket, och lämnas endast i sådana fall, då de ekonomiska förutsättningarna för verksamheten äro gynnsamma.

Lånen böra emellertid tillhandahållas ej blott hantverkare utan även småindustriföretagare. Till de senare böra räknas jämväl de, som vilja yrkesmässigt driva kaninuppfödning, pålsdjursavel o. d. Lånen böra till en början vara amorteringsfria, erbjuda fördelaktiga betalningsvillkor och löpa med låg ränta. I fråga om lämnande av säkerhet för återbetalningen böra fordringarna icke ställas alltför höga. Före lånens utlämnande bör undersökning verkställas rörande sökandens kvalifikationer. Lånefonden bör handhavas av Kommerskollegium, som i fråga om principerna för lånerörelsens handhavande bör samarbeta med Statens egnahemsstyrelse. Därest sökanden ärnar att jämsides med utövande av hantverk eller småindustriellt arbete driva mindre jordbruk bör samarbete allt efter föreliggande förhållanden sökas med vederbörande egnahemsnämnd, arbetarsmåbruksnämnd eller, där sådan ej inrättats, kommunalnämnd.»

Kommerskollegium, som i sitt yttrande över styrelsens för Sveriges Hantverksorganisation framställning jämväl omnämnt Sociala Jordutredningens ifrågavarande förslag, har härom anfört följande:

»Kollegium ville såsom sin mening uttala, att med hänsyn till de svårigheter, som hantverket otvivelaktigt åsamkades genom alltför omfattande nyetablering, ofta av företagare utan erforderlig yrkeskompetens, största försiktighet å detta område borde iakttagas, så att icke staten lämnade sitt stöd för nyetablering på sådant sätt, att det bleve till skada för hantverksnäringen. Troligt vore emellertid icke, att ett medgivande i enlighet med de sakkunnigas förslag till beviljande regelmässigt av lån även för nyetablering skulle medföra nämnvärt omfattande kreditgivning för angivna ändamål, då den kategori sökande, som skulle anmäla sig med dylika låneanspråk, enligt kollegii erfarenhet merendels komme att vara helt i avsaknad av förmåga att ställa säkerhet, varför de av denna orsak icke kunde ifrågakomma till erhållande av lån. För egen del funne kollegium lämpligt, att den praxis, som inom kollegium i nu angivna hänseende utbildats för prövningen av låneansökningar med särskild tanke på de angivna förhållandena inom hantverket — för vilken praxis redogörelse förut lämnats — måtte tillämpas även i fortsättningen. På det att de villkor och bestämmelser för lånefonden, som komme att utfärdas, måtte erbjuda stöd för denna praxis, vilken icke medgäve

lån för nyetablering annat än i undantagsfall, ville kollegium förorda, att såsom villkor för låns beviljande uppställdes, att den lånesökande under viss tid före ansökningenstillfället, förslagsvis minst ett år, bedrivit sin rörelse, dock med medgiven rätt för kollegium att i fall, då särskilda skäl därtill kunde befinnas föreligga, bevilja lån till företagare, som bedrivit sin rörelse kortare tid, eller till yrkesman, som avsåge att starta egen rörelse. Sociala Jordutredningens yrkande, att det måtte beredas möjligheter till lån ur fonden även för personer, som ville yrkesmässigt bedriva kaninuppfödning, pälsdjursavel och dylikt, finge kollegium bestämt avstyrka. Dylik hantering syntes näppeligen kunna betecknas såsom småindustri utan torde närmast vara att hänföra till lantbrukets binärningar. Dess kreditfrågor torde därför icke böra i nu förevarande sammanhang upptagas till behandling.»

Något ståndpunktstagande från departementschefens sida till Sociala Jordutredningens förslag förekommer ej i propositionen.

Sociala Jordutredningens ifrågavarande förslag ingår såsom ett led i strävandet att bereda ökade försörjningsmöjligheter för den mindre bemedlade befolkningen på landsbygden. I sin allmänna motivering för vidtagande av särskilda åtgärder i berörda syfte har Sociala Jordutredningen yttrat, att frågan om förbättrande överhuvud taget av utkomstmöjligheterna på landsbygden är ett problem, som under nuvarande tider är i trängande behov av sin lösning. Sociala Jordutredningen har härefter anfört:

»Genom klokt avvägda åtgärder för att leda och understödja sådana vid sidan av mindre jordbruk bedrivna binärningar som handaslöjd, hantverk, småindustri, kaninskötsel, pälsdjursuppfödning, fruktodling m. m., skulle ej blott en icke önskvärd flyttning till städer och stadsliknande samhällen av landsbygdens ungdom kunna förhindras utan även hjälp lämnas ett stort antal yrkeskunniga småbrukare att erhålla drägligare levnadsförhållanden. De små jordbrukens bärighet skulle genom dylika åtgärder kunna höjas i icke ringa mån, och man skulle även öka möjligheterna för uppkomsten av ett större antal småbruk. Därest utkomstmöjligheterna på landsbygden överhuvud taget förbättras, skapas även uppenbart förutsättningar för att i många fall till landsbygden återföra sådana till städer och stadsliknande samhällen inflyttade personer, som önska återvända till landet och hava förutsättningar för att där finna sin bärning.»

Det förslag Sociala Jordutredningen i berörda syfte avgivit kan i korthet sägas gå ut på vidtagandet av följande åtgärder. För att höja intresset för förbättrandet av utkomstmöjligheterna på landsbygden vore av största betydelse om en mera effektiv organisation och en ökad praktisk upplysningsverksamhet kunde åstadkommas. Utan statsbidrag för ändamålet torde en dylik verksamhet svårigen kunna nå den omfattning och intensitet att den blir verkligt effektiv. I fråga om hantverk och småindustri bör verksamheten anföras åt hushållningssällskapen, vilka därvid böra söka samarbete med landstingen. I fråga om hemslöjden skulle verksamheten omhänder-

havas av Hemslöjdsföreningarnas Riksförbund och de särskilda hemslöjdsföreningarna. Sociala Jordutredningen föreslår vidare ökade anslag m. m. för undervisning och utbildning i hantverk och hemslöjd. Härjämte föreslås såsom ett viktigt led i åtgärderna att förhjälpa landsbygdens småindustriidkare, hantverkare och hemslöjdare till en förbättrad levnadsstandard, att materialanskaffningen och försäljningsverksamheten bättre organiseras och att i samband därmed ekonomiskt stöd beredes genom tillhandahållande av billiga lån för inköp av maskiner och råmaterial m. m. Slutligen föreslås vissa anslag för utställningslokaler för hemslöjdsalster ävensom vidtagande av viss ändring i direktiven för utlämnande av arbetarsmåbrukslån.

Såsom ovan nämnts är det ett viktigt led i åtgärderna för att öka levnadsstandarderna för vissa befolkningsgrupper på landsbygden att bereda möjligheter för mindre hantverkare och småindustriidkare, särskilt dem, som bedriva sin verksamhet jämsides med skötseln av ett mindre jordbruk, att erhålla lån för anskaffande av maskinell utrustning och för erhållande av rörelsekapital vid starten. Lån böra tillhandahållas jämväl sådana, som vilja yrkesmässigt driva kaninuppfödning, pälsdjursavel o. d. Lånen böra vara amorteringsfria under åtminstone de tre första åren. Amorteringstiden bör kunna i särskilda fall utsträckas till tio år, i likhet med vad som i propositionen föreslagits för vissa lån, beviljade ur lånefonden för ackordslån och förlagslån. I fråga om lämnande av säkerhet för återbetalningen böra fordringarna icke ställas alltför höga. Kommerskollegium bör åläggas att i fråga om principerna för lånerörelsens handhavande samarbeta med Statens egnahemsstyrelse.

Därest sökanden ärnar att jämsides med utövandet av hantverk eller småindustriellt arbete driva mindre jordbruk bör samarbete allt efter föreliggande förhållanden sökas med vederbörande egnahemsnämnd, arbetarsmåbruksnämnd eller, där sådan ej inrättats, kommunalnämnd.

Under åberopande av vad sålunda anförts hemställes,

att riksdagen måtte bifalla propositionen nr 177 med de ändringar i direktiven för låneverksamheten, vilka föreslagits i motionen i syfte att göra även landsbygdens befolkning delaktig av denna form av statens stödverksamhet.

Stockholm den 20 mars 1936.

K. G. Westman.

Elof B. Andersson.

Gustaf Tamm.